

Література:

1. Бохенська Е. Розвиток креативного мислення учнів на уроках англійської мови [Електронний ресурс] / Елла Бохенська. – Режим доступу: <http://metodportal.net/node/7320>.
2. Буренко В. Методичні рекомендації з розвитку творчої особистості учнів процесі вивчення іноземної мови / Валентина Буренко, Світлана Сафарян // Іноземні мови в сучасній школі = Іноземні мови в навчальних закладах. – 2013. – №4. – С. 63.
3. Моисеева О. М. Опыт проектного обучения иностранному языку в средней школе (на материале фр. языка): автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. М.Моисеева. – М., 1994. – 16 с.
4. Найвідоміші вислови та життєві принципи Стіва Джобса [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vidomosti-ua.com/science/33167>.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студентов пед. вузов и системы повышения квалификации пед.кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров. – М. : Академия, 2000. – 272 с.
6. ABBY' Lingvo [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/ru>

Піскун Т. О.*

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ
НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС**

Стаття розкриває особливості організації навчально-виховного процесу у навчальному закладі з метою формування творчих здібностей учнів. У статті наведено вимоги до організації навчання та види діяльності, що сприяють формуванню творчих здібностей.

Питання розвитку творчої особистості набуло особливої ваги в умовах зміцнення та вдосконалення української державності, що зумовлює необхідність підвищення інтелектуального та культурного потенціалу суспільства й удосконалення всіх ланок навчально-виховного процесу. Сучасний науково-технічний прогрес збільшує роль творчої активності особистості. Саме в творчості виявляється унікальна потреба людини в пошуку. Справжня творчість сама себе стимулює і сама по собі є нагородою для людини.

Кардинальні зміни в суспільстві, які спричиняють потребу в розвитку і використанні на благо суспільства творчих здібностей особистості, диктують необхідність оновлення сфери освіти. Одним з пріоритетних її напрямків стає формування творчої особистості, здатної до гнучкої соціалізації у будь-яких умовах. Саме тому існує необхідність у вдосконаленні існуючих і розробці нових педагогічних систем, технологій та психологічних підходів до розвитку творчості учнів, знаходження нових методів підвищення якості та інтенсивності навчально-виховного процесу.

* © Піскун Т. О.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Законмірності творчого розвитку особистості розкриті у дослідженнях Б. Ананьєва, Л. Венгера. Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Леонтьєва, Б. Теплова, Д. Ельконіна та інших психологів. У плані теоретичних підходів до проблеми розвитку творчих особистостей заслуговують на увагу погляди В. Давидова, котрі сприяють зближенню понять особистості та творчої особистості, розвитку творчої особистості. Головне у поглядах В. Давидова – це переконання у тому, що у дитячому, підлітковому та юнацькому віці існує можливість розвитку особистості за допомогою тих процесів, які так чи інакше пов'язані з творчістю, коли діти знаходять нестандартні й оригінальні вирішення завдань в різних сферах: художній, пізнавальній, моральній. Саме цей шлях прийнятний для розвитку творчої особистості [1].

За кордоном також здійснювалось багато досліджень, які були присвячені психології творчості, навчанню та виявленню творчої особистості. Варто згадати праці Ф. Лезера, А. Кроллі, Я. Хлавса. Німецький психолог Е. Фромм зазначав, що творчість – це здатність дивуватися й пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це налаштованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду.

Основними ознаками творчих здібностей є:

1. Швидкість мислення – кількість ідей, які виникають за одиницю часу.
2. Гнучкість мислення – здатність швидко і без особливих зусиль зосереджуватися на кількох думках.
3. Оригінальність – здатність до генерації ідей, які відрізняються від загальноприйнятих, парадоксальних, несподіваних рішень.
4. Допитливість – здатність дивуватися, зацікавленість і невгамовне прагнення нових знань.
5. Точність – здатність удосконалювати і доводити до кінця свою працю.
6. Сміливість – здатність приймати рішення в ситуації невизначеності [3].

Дати учням радість праці, радість успіху, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності, віру в себе – це перша заповідь виховання. Лише в таких умовах можуть розвиватися творчі здібності учнів. Головна особливість творчої людини – це віра в власні сили та в свої можливості. Як тільки людина повірить в це – у неї звільнюється творче начало. І його ніхто потім не може заглушити.

Саме про це говорив В.Сухомлинський: «У наших школах не повинно бути нещасливих учнів, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здатні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися».

В цьому контексті цілком слушна також думка американ-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

ського професора У. Глассера: «Вчитель повинен враховувати, що в становленні учня як творчої особистості особливе значення має перший, хоча б незначний творчий успіх у житті». Для учня таким істотним «полігоном» творчих радощів та розчарувань, успіхів та невдач є школа і все те, що з нею пов'язано. Школа значною мірою визначає напрям розвитку творчої особистості – позитивний чи, навпаки, напрям постійних зривів та невдач. Якщо учень досягає творчих успіхів у школі, то в нього є всі шанси на творчий успіх у житті». Завдання вчителя – допомогти особистості учня зрости в успіху, дати відчутти радість від подолання труднощів, дати зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається, крізь необхідну докласти зусиль. І успіх буде еквівалентним витраченим зусиллям [2].

Для розвитку творчих здібностей учня організація навчання має відповідати певним вимогам:

1. Одна з перших педагогічних вимог, що висувається до процесу навчання стосовно розвитку творчого мислення, полягає в тому, щоб у жодному випадку не пригнічувати інтуїцію учня. Часто зустрічаються педагогічні ситуації, коли учень висловлює припущення, одержує осуд вчителя за те, що не може логічно обґрунтувати його. Учня слід заохочувати за спробу використати інтуїцію і направити на подальший логічний аналіз висунутої ідеї.

2. Друга полягає у формуванні в учня впевненості в своїх силах, віру в свою здатність вирішувати задачу чи проблему. Той, хто не вірить у себе, вже приречений на неуспіх.

3. В процесі навчання бажано максимально використовувати позитивні емоції (здивування, радіщі, симпатії, переживання успіху тощо)

4. Необхідно всіляко стимулювати прагнення учня до самостійного вибору цілей, задач і засобів їх вирішення. Людина, яка не звикла діяти самостійно, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, втрачає здатність до творчої діяльності.

5. Слід досить в широких межах заохочувати схильність до ризикованої поведінки. Дослідження показують, що схильність до ризику – одна з фундаментальних рис творчої діяльності.

6. Розвивати уяву і не пригнічувати схильність до фантазування, навіть якщо воно граничить з «видачею» вигадки за істину.

7. Формувати чутливість до суперечностей, уміння знаходити і свідомо формувати їх. Основна роль суперечностей полягає в їх здатності служити джерелом нових питань і гіпотез.

8. Ширше застосовувати проблемні методи навчання, які стимулюють установку на самостійне або за допомогою вчителя відкриття учнем нових знань, підсилює його віру в свою здібність до таких відкриттів.

9. Вельми корисним для розвитку творчих здібностей та творчого мислення є навчання евристичним прийомам вирішення задач різного типу.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

10. Всіляко заохочувати прагнення учня бути самим собою, його уміння слухати своє «Я» і діяти відповідно до його «порад». Для цього на всіх етапах навчання вчитель повинен не просто декларувати свою повагу до особистості учня, але й реально відчувати, переживати ні з чим незрівнянну цінність кожної особистості.

Сприятливими для творчого розвитку учнів є такі види діяльності:

1. Діяльність, що мотивує учнів до процесу навчання та сприяє розумінню ними його значення для особистісного розвитку.

2. Діяльність, що спрямовує, орієнтує учнів на мету і результат, який треба отримати, спрямовує їх увагу на зміст і значення творчої діяльності, яку вони виконують.

3. Діяльність, що індивідуально диференціює учнів, не обмежує їх у часі, стимулює всіх до відповідей.

4. Діяльність, яка організовує колективну творчу діяльність учнів, забезпечує організацію групових форм творчої навчальної діяльності.

5. Діяльність, яка організує контролюючо-оцінювальну діяльність учнів.

В. Сухомлинський писав: «Урок стає нецікавим, якщо він не виходить за межі підручника». Доцільно включати в практику проведення таких уроків: урок мислення серед природи, урок-гра, урок-подорож, урок-прес-конференція, урок-залік, урок біологічних задач. Кожен урок – це окрема вистава, де режисером є сам вчитель, а учні – актори, які творять це дійство з усіма притаманними їм емоціями, вміннями, навичками, захоплено і з душею.

Наприклад, при вивченні теми «Склад крові» у 9 класі, можна задати учням проблемні питання:

- Чому кров людини має червоний колір?
- Яким буде склад крові людини через 100 років?
- Якою буде людина майбутнього?

Розвитку творчих здібностей учнів значною мірою сприяють задачі, що вимагають використання життєвого досвіду і повсякденних спостережень. Життєвий досвід часто вступає в протиріччя з отриманими на заняттях відомостями, породжуючи проблемні ситуації, дискусії, суперечки, що є передумовою для створення творчої атмосфери на уроці.

Творчі завдання можна класифікувати так:

– завдання на встановлення причинних зв'язків; наприклад, чому людина може без їжі обійтися кілька тижнів, без води – декілька діб, а без повітря – кілька хвилин?

– завдання, що формують системне мислення; наприклад, у чому перевага правильної постави для нормальної життєдіяльності ростучого організму?

– семантичні задачі; на пояснення термінів, визначень, відмінностей побутової та наукової номенклатури; наприклад,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

пояснити смислове значення і походження слова «печінка»;

– завдання на виявлення зв'язків між образною і словесною інформацією: наприклад, чому волосся, яке розміщене на шкірі, піднімається від холоду, страху, стресу, як говорять «стає дибки»?

– завдання на зв'язок цільових і причинних відносин: наприклад, чому ноги замерзають на морозі швидше інших частин тіла?

– завдання на розвиток системоутворюючої творчої активності; наприклад, печінку називають «хімічною лабораторією», «продовольчим складом», «диспетчером організму». Що лежить в основі таких образних виразів? До якої системи органів вона відноситься і чому?

– завдання на спостережливість; наприклад, на які кістки спираються руки, коли на фізкультурі поступає команда покласти їх на стегна. Учні вчать аналізувати факти повсякденного життя і, насамперед, навчаються помічати їх.

Для учнів 6 класу при вивченні теми «Поняття про віруси» цікавим буде пізнавальне завдання: провести міні-дослідження за запитанням: чому те, що вражає комп'ютерні програми, також назвали вірусом?

Уроки передбачають роботу індивідуальну, групову та в парах. Таке поєднання дозволяє навчити дитину слухати не тільки вчителя, а і своїх однокласників. Спілкування з однолітками набагато простіше для дитини, ніж спілкування з дорослими. Діти тренуються в мистецтві слухання спочатку у своїй маленькій компанії, а вже потім відважуються постати перед усім класом. Доводиться відмовлятися від звички працювати з дітьми «фронтально», звертаючись одразу до всіх і ні до кого персонально.

Проблемне навчання – організація процесу навчання, основою якої є створення учителем самостійної пошукової діяльності школярів із розв'язання у ході якої формуються нові знання, уміння, навички та розвиваються здібності, активність, зацікавленість, ерудиція, творче мислення та інші особисто значущі якості.

Проектна діяльність – одна з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції, що на Раді Європи були визначені як основні у XXI столітті: полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні. Самостійне здобування знань, їх систематизація, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему й приймати рішення відбувається саме через метод проектів.

Учні 6 класу пропонується підготувати презентації міні-проектів «Чому скисає молоко?», «Корисний йогурт», «Живі фільтри», «Рослини – хижаки», «Листопад», «Квіти й комахи», «Як утворився торф», «Гриби в біосфері й у житті людини».

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

З учнями 7 класу при вивченні теми «Будова та життєдіяльність рослин» доцільно буде запропонувати збір матеріалу для гербарію: «Види листових пластинок», «Осіннє забарвлення листків», «Прості та складні листки». По темі «Насіння» доречними будуть завдання: зібрати колекцію насіння декоративних культур, або зробити поробки з насіння овочевих культур.

Метод проектів вбачає творчу самореалізацію особистості учня шляхом його інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей у процесі створення освітнього продукту, який має об'єктивну та суб'єктивну новизну й практичну значимість. Будь-який проект орієнтований на розв'язання конкретної проблеми й розрахований на певного споживача.

Таким чином, творча особистість – це досить рідкісний продукт біологічної і соціальної взаємодії. Потрібно уважно ставитися до юних талантів, щоб вчасно підтримати і розвивати те, що в людині закладено природою.

Творчі здібності, як і інші здібності людини, вимагають постійного тренування. Завдання вчителя – збудити здібності своїх учнів, виховувати в них сміливість думки і впевненість у тому, що вони розв'яжуть кожну задачу, у тому числі і творчого характеру.

Література:

1. Давыдов В. В. Генезис и развитие личности в детском возрасте / В. В. Давыдов // Вопросы психологии. – 1992. – № 1. – С. 23.
2. Калошин В. Ф. Развитие творчости учнів / В. Ф. Калошин. – Харків : ВГ «Основа», 2001. – 110 с.
3. Клименко В. Механізм творчости: чи можна його змінити? / В. Клименко. – К., 2001. – 128 с. – (Бібліотечка газети «Шкільний світ»).

Ракша Н. М.*

ЗАСОБИ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО УЧАСТІ В ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

У статті на конкретному прикладі показано, як застосовувати певні засоби мотивації на різних етапах пошуково-дослідницької роботи від визначення обдарованих учнів до кінцевого результату та оцінки діяльності, як використовувати мотивацію при роботі з краєзнавчим матеріалом.

Рушійною силою історичного процесу є людина. Потреба суспільства у творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально розвинених громадянах спостерігалася завжди. Велику роль у вихованні таких людей відіграє школа, покликана не тільки навчити, а й сформуванати життєві компетентності учня як особистості, готової жити в соціумі.

* © Ракша Н. М.